

УДК 78.27

О. І. ЦИГИЛИК

МЕТОДИКА РОБОТИ БОГДАНА ІВАНОНЬКІВА ЗІ СТУДЕНТСЬКИМ КАМЕРНИМ ХОРОМ ІНСТИТУТУ МИСТЕЦТВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

У статті описано основні методи роботи зі студентським камерним хором Інституту мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка, яким керує відомий в Україні та за її межами диригент та педагог Богдан Іваноньків. Показано поетапність застосування цих методів у хоровій практиці. Звернено увагу на самобутність творчого спілкування маестро зі студентами-хористами.

Ключові слова: Богдан Іваноньків, студентський камерний хор, методика роботи з хором, вокальні навички.

О. И. ЦИГИЛИК

МЕТОДИКА РАБОТЫ БОГДАНА ИВАНОНЬКИВА СО СТУДЕНЧЕСКИМ КАМЕРНЫМ ХОРОМ ИНСТИТУТА ИСКУССТВ ТЕРНОПОЛЬСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ ВЛАДИМИРА ГНАТЮКА

В статье описаны основные методы работы со студенческим камерным хором Института искусств Тернопольского национального педагогического университета имени В. Гнатюка, которым руководит известный в Украине и за ее пределами дирижер и педагог Богдан Иванонькив. Показаны поэтапные применения этих методов в хоровой практике. Обращено внимание на самобытность творческого общения маэстро со студентами-хористами.

Ключевые слова: Богдан Иванонькив, студенческий камерный хор, методика работы с хором, вокальные навыки.

O. I. TSYHYLYK

BOHDAN IVANONKIV'S METHODS OF WORK WITH THE STUDENTS' CHAMBER CHOIR OF THE INSTITUTE OF ARTS OF TERNOPIL VOLODYMDYR HNATIUK NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY

The article deals with the main methods of work with the Students' chamber choir of the Institute of arts of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University that is conducted by Bohdan Ivanonkiv, a famous conductor and teacher in Ukraine and abroad. The stage-by-stage usage of these methods in choral practice is shown. The attention is paid to the originality of the maestro's communication with choristers.

Key words: Bohdan Ivanonkiv, Students' chamber choir, methods of work with a choir, vocal skills.

Останнім часом в українському музичному виконавстві все більшу увагу привертає така його галузь, як методика роботи з хоровим колективом. Вона дає можливість виявити неординарні особистості, що творять українське хорове мистецтво. До таких імен насамперед належить відомий на Тернопільщині та далеко поза її межами диригент та педагог, багатолітній художній керівник провідних хорових колективів, доцент Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, заслужений артист України Богдан Михайлович Іваноньків.

Його ім'я вже з самого початку творчої діяльності привертало увагу шанувальників диригентського мистецтва надзвичайним талантом, працьовитістю, невтомною мистецькою та громадською діяльністю, цікавим мистецьким набутком. Однак у музикознавстві та хоровій педагогіці його творчість належним чином не аналізувалася, а зводилася лише до принагідних констатацій фактів у місцевій періодиці та подачі коротких творчих біографій у місцевих та республіканських енциклопедичних словниках. Авторами цих публікацій є місцеві музикознавці та краєзнавці О. Смоляк [4; 5], Б. Фільц [6], М. Головащенко [1], П. Медведик [3], Д. Губ'як [2] та ін. Тому, на жаль, цільного матеріалу про диригентсько-хорову діяльність Богдана Іваноньківа немає.

Мета статті – висвітлити та проаналізувати основні методи роботи зі студентським камерним хором провідного митця Тернопільщини 70-х років ХХ – початку ХХІ століть Богдана Іваноньківа в контексті розвитку українського хорового виконавства.

Методика роботи Богдана Іваноньківа зі студентським камерним хором Інституту мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка привертає увагу не тільки провідних диригентів-практиків України, але всіх тих, хто любить хорове мистецтво й хто знає ціну його творення. У цілому цей метод є синтетичним, адже членувати його на окремі складові надто важко, оскільки він криється у неповторному звучанні, яке міститься передусім у вагомому слові самого диригента і в його чутті цілого хорового ансамблю.

Найважливішим елементом звучання хорового колективу, за словами Богдана Михайловича, є правильний (позиційний) перехід від одного звука до іншого та його правильне утримування. Оскільки, на думку маестро, цей звук під кінець інтонування ніби звужується і між звуками робиться своєрідний проміжок, що негативно впливає на загальний ансамбль хору. Богдан Іваноньків з самого початку роботи з хоровими колективами дотримується думки і постійно втілює її в життя, що з хоровим колективом потрібно весь час працювати, не зменшуючи «обертів» при будь-яких обставинах. Це дуже важливий принцип, який допомагає йому бачити сутність багатьох процесів, а отже й виробити методи впливу на них.

Для звучання хору цей принцип має неабияке значення. Звук за своєю природою – це коливання, які постійно потрібно підтримувати, тому, коли співак починає утворювати звук, тобто співати, він повинен насамперед турбуватися про його утримування до самого кінця. Це стосується одночасно висоти звучання та його часового заповнення. Багато хорових диригентів працюють над початком звука, над його атакою, а то й над його форсуванням, а не вміють довести його до логічного кінця.

Другий етап роботи над звуком – це праця хормейстера над його серединою. І як не дивно, найменше уваги хорові диригенти надають роботі над закінченням звучання і його переходові до іншого. Богдан Іваноньків завжди підкреслює, що кожен звук потрібно інтенсивно доспівувати до кінця, оскільки ігнорування таким співом впливає на утримування тональності. На першому етапі роботи в хоровому колективі співаки ніяк не можуть зрозуміти такого методу. У них викликає здивування те, як можна інтенсифікувати закінчення кожного останнього довгого звука, якщо він сам по собі утримується завдяки інерції. За словами Богдана Іваноньківа, власне такий метод завжди позитивно впливає на точність утримування тональностей, а в кінцевому результаті – й на саму якість хорового звучання в цілому.

Богдан Іваноньків завжди домагається від студентів-хористів, щоби вимова наступного складу була якомога коротшою і щоби між першим і другим звуками не було звукових пустот. При цьому складається таке враження, що музика лине безперервно до якихось вершин і що вона ніколи не закінчується. Таким чином наступний звук випливає із попереднього органічно, взаємопов'язано, і все це називається справжньою хоровою кантиленою.

Інший метод Богдана Іваноньківа, що також є важливим у роботі зі студентським камерним хором Інституту мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, стосується інтонування одного і того ж звука, тобто інтонування прими. Він завжди звертає увагу хористів на те, що взятий звук під дією зовнішніх факторів має ухил до інтонаційного «опускання», тобто до заниження. Тому Богдан Михайлович постійно нагадує студентам, що кожен звук треба ледь-ледь підтягувати вгору, і

тоді він просто залишиться на одному абсолютно правильному рівні. Як зазначає Людмила Шавловська, «оскільки ми працюємо м'язами тіла, породжуючи звук, ми маємо пильнувати за його звуковисотною інтенсивністю ще й аналітично постійно перевіряючи стан звуковисотної інтенсивності однієї взятої ноти протягом усього її звучання, особливо якщо це так звані «довгі ноти», цілі чи половинні або що ще важче – так це звучання прими протягом кількох тактів при зміні складів. Артикуляційно міняючи склад, ми автоматично вже понижуємо тон, який звучить, бо нота не змінюється як звуковисотна інформація і, з погляду раціоналізму мислення, не мала б мінятися, але оскільки життя ноти – це вібрація найтендітніших м'язів – голосових зв'язок, то як будь-яка робота м'язів має схильність до втоми та розслаблення за найпершої можливості. Тим паче при інформаційній одноманітності дії, а саме повторенні однієї ж тієї ноти – прими» [7, с. 547-548].

Інтонування прими, що на перший погляд здається найпростішим, Богдан Іваноньків виділяє як окрему грань розвитку майстерності хорового співу і працює над нею з великою увагою та скрупульозністю. Таку ж скрупульозну роботу провадить він і над інтонаційною сферою в цілому: вирівнює звучання послідовних інтервалів у всіх партіях разом, а відповідно звертає увагу й на горизонтальну сферу хорового звучання. Характерним для роботи Іваноньківа зі студентським хоровим колективом Інституту мистецтв є те, що саме інтонаційній будові акордів та мелодичних мотивів він віддає найбільше часу в репетиційній роботі.

Саме значна кількість часу, витрачена на інтонування інтервалів, часто викликає нерозуміння студентів-співаків. Богдан Михайлович не належить до любителів-переконувачів своїх переваг в роботі над виробленням інтонаційних навичок. Він просто і безпосередньо працює, абсолютно впевнений у своїй роботі, і як результат – завжди чудовий спів на сцені навіть при мінімальному забезпеченні спеціально підготовленими співаками-вокалістами. З цього приводу він часто говорить, що не радий мати у своєму студентському хорі вже підготовлених співаків на вокальних та диригентських відділеннях, оскільки вони переважно приходять із неправильно поставленими голосами і важко піддаються «переробці».

Свою репетиційну роботу зі студентським камерним хором Богдан Іваноньків завжди розпочинає із розспівок. Його розспівки – це не тільки «розігрів» голосового апарату, але й спів діатонічних та хроматичних гам, спів інтервалів від прими до октави. Все це співається штрихом *legato*, що розвиває в співаків дихання. Щоразу, коли хористи співають інтервали, то він дає поради, як повинен правильно співати кожен із них.

Розспівування студентського камерного хору – це велика творча робота, що має певні завдання, системність, і як наслідок цього – успішні результати. Особливе значення для Богдана Іваноньківа має знання студентами-хористами окремих партій та партитури в цілому. Він проробляє її зі студентами скрупульозно і точно: спочатку прослуховує кожну партію окремо (в класі), звертаючи увагу на точну інтонацію кожного інтервалу. Коли він доб'ється потрібного звука на інтервалах, тоді переходить на засвоєння хорової вертикалі на репетиціях. Все це вивчається у повільному темпі, тобто «вспівується», і тільки тоді, коли все звучить інтонаційно точно, він задає темп, пропонований композитором. Якщо твір з акомпанементом, то тільки при доброму засвоєнні хорової партитури він дозволяє співати із супроводом.

Богдан Іваноньків виховує майбутніх вчителів музики з надзвичайно заостреним почуттям інтонації, тому вимагає, щоби кожен учасник хору співав у верхній позиції, а це один із компонентів, що забезпечує точну інтонацію. Чистота звучання – це творче кредо Богдана Іваноньківа. А як вокально, артистично та емоційно показує він своїм голосом звучання кожної із хорових партій.

Богдан Іваноньків, знаючи бездоганно вокал, вміє по-особливому працювати над звуком. Він завжди домагається, щоби звук був в'язкий, пружний, заокруглений, а основне – кантилений, співучий. Адже, в цьому й полягає краса хорового співу. Відповідно до характеру кожного твору, він дуже розумно застосовує таке неоціненне багатство людського голосу, як тембр. Саме завдяки йому твір набуває свіжих звукових відтінків, яскравого забарвлення, оживає по-новому, зворушує і хвилює.

Звичайно, у хорових партитурах композитор ніколи не може точно передати усіх відтінків, які він чує в своїй уяві. Це бездоганно вміє робити диригент-інтерпретатор Богдан

Іваноньків. Він завжди підбирає барви для кожного твору, шукає найбільш відповідний і оптимальний хоровий тембр звучання, пов'язаний із образним змістом. Його виключно проникливе й сповнене фантазії художнє чуття допомагає розкрити образ і розбудити його до життя не тільки через ноти й текст, але й через найпотаємніші глибини музики.

Богдан Іваноньків надзвичайно вокальний диригент, чудово знає властивості і якості людського голосу, тонко реагує на голосові барви. Він постійно усвідомлює, що не тільки голосний звук слухається публікою, але й тихий звук може ще більше зачарувати слухача, заповнити своїми мембранами. Чи не тому маестро має у репертуарі студентського камерного хору «Прелюд» Віктора Кікти, присвячений пам'яті Станіслава Людкевича, який зачаровує слухачів і високим рівнем виконання, і багатством тембрів. Саме ця тембральна краса є однією із найважливіших властивостей, що так глибоко проникає в людську душу.

Богдан Іваноньків ніколи не квапиться, не поспішає в гонитві за кількістю репертуару. Над творами він працює без поспіху, ґрунтовно досягаючи абсолютного ансамблю, гнучкості виконання. На репетиціях в Іваноньківа спокійна, доброзичлива атмосфера, хоча деколи вона й буває нервозною. Іваноньків – прихильник жорсткої дисципліни. Тому він за семестр розучує багато хорового матеріалу. За навчальний рік він може підготувати навіть дві різні концертні програми.

На сцені Богдан Іваноньків – як справжній артист. Завжди відчувається, що для нього концерт – це справжнє і велике свято. Твердо і впевнено він виходить на сцену, і публіка це неодмінно відчуває. На обличчі постійно відчувається радість спілкування з хористами, а відповідно – із публікою. Але в його манері спілкування із публікою ні в якому разі немає самозадоволення. Є радість людини, яка натхненно попрацювала над програмою і результатами своєї праці хоче поділитися із публікою. Богдан Михайлович завжди простий і невимушений у спілкуванні зі студентами, так само він поводить себе і на сцені під час концертів. І саме цим він привертає до себе широке коло слухачів.

Студентський камерний хор Інституту мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка підкоряється йому цілковито. Диригування хором чітке, доцільне й лаконічне. Часто, особливо на початку концерту, маестро ніби дослухається до хору, спрямовує його пульсування точними і виразними жестами. Але в його трішки рухомій постаті вчувається така непереборна і емоційна сила, масштабність, що мимоволі хористи підсвідомо підкоряються їй і виконують твори з максимальною віддачею.

Згадується його ювілейний концерт, який відбувся 22 лютого 2004 року в актовій залі Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Зібрався майже повен зал любителів його творчості та професійних музикантів з різних навчальних закладів міста Тернополя. Концерт розпочався хоровим твором Євгена Садовського «Київські дзвони», який своєю заклічною енергетикою ніби заповів уважно слухати українську національну концертну програму. Треба зауважити, що весь концерт базувався на обробках українських народних пісень композиторів Анатолія Кос-Анатольського, Михайла Смагітеля, Богдана Іваноньківа, Петра Бойченка, Нестора Скоробагатька. У концерті вперше на тернопільській сцені був повністю представлений твір Петра Ніщинського «Вечорниці», що своїм трактуванням та драматургічним вирішенням полонив публіку.

Богдан Іваноньків – надзвичайно працездатна людина. Де б він не був – чи в класі, чи на репетиції, чи в гурті серед студентів – він завжди у праці. За його словами, справжнім музикантом можна стати лише тоді, коли тебе буде супроводжувати весь час праця: навіть не стільки талант, як праця.

Талановитий маестро вчить, що голос на репетиціях завжди повинен бути активним, тоді він ніколи не стомлюватиметься і створить глибоку інтерпретацію. Адже він сповідує сентенцію Павла Муравського, який зазначав: «Сценічний голос – це робота почуттів, це володіння станом душі» [7, с. 547-548].

Процес розучування хорових творів, за словами Богдана Іваноньківа, завжди потребує тиші. Розучувати хорові твори завжди потрібно при тихій динаміці. Адже лише в абсолютному спокої може народитися по-справжньому кришталево чиста інтонація. Лише за декілька репетицій перед концертом треба використовувати різні динамічні відтінки.

Особливу увагу при роботі зі студентським камерним хором Богдан Іваноньків надає тембру. Слово в пісні можна оживити лише красою тембру, а потрібний тембр необхідно відчувати в собі, в самій пісні. Ті емоції, які викликає в хористів той чи той твір, народжують потрібні співочі барви. Але хоровий спів, який підпорядковується диригенту, повинен творити саме він – хорист, який своєю внутрішньою будовою має відчувати значно краще, ніж співає співак-соліст.

Однією з найголовніших умов хорового успіху, за словами Богдана Іваноньківа, є постійний інтелектуальний контроль творчого процесу. Для цього потрібний відповідний темп репетиції і відповідний стан душі кожного зі співаків хорового колективу. Він постійно наголошує, що повільний темп на етапі розучування нотного тексту є дуже важливою умовою.

За Богданом Іваноньківим, спів – це одночасна робота розуму і тіла. Співакові потрібен завжди керований інструмент – це його м'язи. Цей процес складніший, ніж гра на музичному інструменті, і змінюється часто під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. До зовнішніх факторів належить кров'яний тиск, зміна погоди, пора року, година доби, а до внутрішніх – фізичний, психічний та емоційний стани. Ще одна трудність полягає в тому, що співак чує себе із середини, а хормейстер повинен добре його чути ззовні. До того ж звук може бути посланий у три позиції: верхню, центральну та нижню. При цьому, якщо хористові запропоновано заспівати звук вище, то він, як правило, докладає зусиль, і змінюється його суб'єктивне враження від інтенсивності внутрішнього напруження, але ззовні це не завжди веде до зміни висотності. Ці особливості співу в хорі поєднуються ще й кількістю людей, які співають одночасно. Тому вибудовування цілісного звучання партій хору при зміні інтервалів – це об'єктивно багатоступеневий і багатфакторний процес. Монотонність цієї праці часто виключає цікавість емоційної сфери, викликаючи нарікання або внутрішнє невдоволення. Студент-хорист, співаючи унісон, перш за все повинен вміти у нього вслуховуватися. Це один із основних принципів роботи Богдана Іваноньківа з хором.

Отже, творча праця Богдана Іваноньківа зі студентським камерним хором Інституту мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка – це справжня лабораторія підготовки студентів до професійної роботи в загальноосвітній школі. Адже багаті теоретичні знання хорового співу керівника, вміння навчити студентів слухати хор – запорука успіху не тільки диригента, а й усього творчого колективу. Оскільки диригент і хор – це невіддільні творчі складові в процесі підготовки концертних програм, то тільки такий тандем здатний довести їх до високих мистецьких вершин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боднарчук В. Богдан Іваноньків: «Вірю, що культура області повинна змінитись на краще...» / Віктор Боднарчук // Соломія. – 2002. – №2. – (серпень-вересень). – С. 3.
2. Губ'як Д. В. Грай, «Кобзарю». Монографія. / Дмитро Губ'як. – Львів: ТеРус, 2010. – 280 с.
3. Медведик П. Маєстро Богдан Іваноньків / Петро Медведик // Тернопілля-95. Регіональний річник / [Упоряд.: Б. Куневич, М. Ониськів]. – Тернопіль: ТВПК «Збруч», 1995. – С. 696-701.
4. Смоляк О. Богдан Іваноньків – диригент, педагог / Олег Смоляк. – Тернопіль: Вид-во «Астон». 2010. – 88 с.
5. Смоляк О. Богдан Іваноньків: творчий портрет / Олег Смоляк. – Тернопіль: Вид-во «Астон», 2006. – 24 с.
6. Фільц Б. Іваноньків Богдан Михайлович / Б. Фільц // Українська музична енциклопедія / [ред. колегія: Г. Скрипник (голова), А. Калениченко (заст. голови), І. Сікорська та ін.; Ред. колегія 2 тому: І. Сікорська, Н. Костюк]. – К.: Вид-во Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського, 2008. – С. 182-183.
7. Шавловська Л. Мистецтво Павла Муравського в роздумах його студентів / Л. Шавловська // Бенч О. Павло Муравський. Феномен одного життя. – К.: Дніпро, 2002. – С. 546-550.